

משך חכמה

פרשת ויגש, פסקא יד-יט

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בית החכמה - מאת הרב יצחק בירך דסקל

תשפ"א, גליון מס' תטו טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

אשר הצער של יוסף יהא לתכלית נרצה כזה, שידור במצרים ויהי לשליט, ויפרסם דעות צודקות, וכל הארץ יהיו כפופים לו. הלא זה הענין, די, לשום יד ולכסות השקפת עיניך, והבטת הבנתך המוחשת. וזה על דרך צחות².

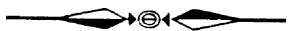
[טו]

(מו, ז) בְּנֵי וַבְּנֵי בְּנֵי אֶתוֹ בְּנֹתָיו וּבְנֹת בְּנֵיו וְכָל זָרְעוֹ הֵבִיא אֶתוֹ מִצְרָיִם

מי הן "בנותיו". ולמה הפסיק ב"אתו"

(ז) בנותיו ובנות בניו הביא אתו. לפי הפשט³, הוא מכוון על נשי

גבוהים הם.

³ [טו] בא ליישב: א. מי הן בנותיו, והרי לא היה ליעקב אלא בת אחת, דינה ב. מדוע הפסיק במילה "אתו" לאחר "ובני בניו". ומבאר המשך חכמה על פי מה שאמרו חז"ל על הפסוק (בראשית לו, לה) "וַיִּקְמוּ כָל בְּנֵי יַעֲקֹב לְבָנָיו וְכָל בְּנֹתָיו לְבָנָמוּ", דגם שם קשה, מי הן "בנותיו", ואמרו במדרש רבה (וישב, פד, כא), דבנותיו הן כלותיו, שאדם אינו נמנע לקרוא לחתנו בנו ולכלתו בתו. ולפי זה יש לפרש דבנותיו הן כלותיו. וכך פירוש הכתוב, דירדו בניו ובני בניו, כלותיו ובנות בניו. ועל פי זה יתיישב גם מדוע הפסיק במילה "אתו" לאחר בני בניו, דבא לרמוז, שהיו אסורים בתשמיש מפני הרעב, לפיכך הפסיק ב"אתו" בין הבנים לכלות. והמקור לאסור בתשמיש מפני הרעב הוא ממה שדרשו חז"ל בתענית (יא, א) על הפסוק (בראשית מא, ג) "וַיִּלְיוֹסֶף יְלֵד שְׁנֵי בָנִים בְּטָרְם תְּבוּא שְׁנַת הָרָעָב, ואמר ריש לקיש: אסור לאדם לשמש מטתו בשני רעבון, שנאמר וליוסף ילד שני בנים בטרם תבוא שנת הרעב" ע"כ. וכן יש מקור לאסור בתשמיש מפני הרעב ממה שדרשו (בראשית רבה נח, לא יב) על הפסוק (בראשית ז, ז) "וַיִּבְאֵן נֹחַ וּבָנָיו וְאִשְׁתּוֹ וְנָשֵׁי בְּנָיו אִתּוֹ אֵל הַתְּהֵבָה", "אתה ובניך, ר' יהודה בר סימון ור' חנין בשם רב שמואל בר ר' יצחק אמר, נח כשנכנס לתיבה נאסר לו פריה ורביה, הוא ההוא דכתיב ובאת אל התיבה אתה ובניך לעצמן, ואשתך ונשי בניך לעצמן, כיון שיצא התיר לו, הוא ההוא דכתיב צא מן התיבה אתה ואשתך ובניך ונשי בניך" ע"כ.

[יד]

(מו, ד) אָנֹכִי אֶרְדָּ עִמָּךְ מִצְרַיִם וְאָנֹכִי אֶעֱלֶךְ גַּם עִלָּה וְיוֹסֵף יִשִּׁית יָדוֹ עַל עֵינַיִךְ: יְדוֹ עַל עֵינַיִךְ:

מה הפירוש "ויוסף ישית ידו על עיניך"

(מו, ד) אנכי ארד עמך וכו' ויוסף ישית ידו על עיניך. יתכן¹, כי אמר לו, שבל יחקור בעיונו ובעיניו השכלים על תכלית ומהות הענין שצריך לירד מצרימה ולעלות, כי מה זה תכלית וסיבה לאיזו שלמות. שלאברהם אמר לילך לארץ כנען, להשאר שם בארץ המיוחדת לו. אך לילך למצרים, מה זה תכלית. אמר, כי הענין של יוסף, ישית ידו על עיניך, שזה הענין יעצום עיניך, שבל תחקור ובל תסתכל אחרי דרכי ההשגחה, כי רמו. כי מי מלל, זה,

¹ [יד] תוכן דבריו, לבאר הפסוק "ויוסף ישית ידו על עיניך", דברך הפשט אין לו ביאור. ומפרשי התורה נתחבטו מאוד בביאור פסוק זה. ומבאר המשך חכמה, דעינים משמעו גם עיני השכל, כלומר, דבר שאדם מתכוון בעיון רב. והנה, כיון שאמר ה' ליעקב שירד מצרימה ואנכי אעלך גם עלה, חקר יעקב אבינו בעיני שכלו הרבה מאוד, לאיזה תכלית היא הירידה למצרים ועליה ממנה, מה היא השלמות והתכלית הזו. דבשלמא לאברהם אמר ה' שילך לארץ כנען כדי להשאר לדור בה, אבל לרדת למצרים ולעלות ממנה, מה תכלית הוא זה.

ועל זה אמר לו ה' "ויוסף", כלומר, המעשה של יוסף "ישית ידו על עיניך", כלומר יעצום עיניך, שבל תחקור ובל תסתכל אחרי דרכי ההשגחה כי רמו, שהרי כשירד יוסף למצרים, מי מלל שצערו של יוסף יהיה לתכלית גדול כזה, שעל ידי זה יהיה "לשליט, ויפרסם דעות צודקות, וכל הארץ יהיו כפופים לו", אם כן, כשם שראית שענין של יוסף היה נראה תמוה מאוד, ולבסוף יצא מזה תכלית גדול מאוד, שהרי על ידי זה פרסם יוסף דעות ה', כך גם ענין הירידה למצרים והעליה ממנה יהיה לתכלית הנרצה, ואל תחקור לדעת מה היא, אלא די מה שראית בעניניו של יוסף, "לשום יד, ולכסות השקפת עיניך, והבטת הבנתך המוחשת". וסיים שזה על דרך צחות, ולא בדרך הפשט.

² תמצית דבריו: מה שאמר ה' ליעקב אבינו: "ויוסף ישית ידו על עיניך", פירושו, שיעקב התבונן מה היא תכלית הירידה למצרים, כיון שיעלו ממנה לאחר מכן. ועל זה אמר ה' ליעקב, שענינו של יוסף, שעל ידי צרתו נהיה מושל ופרסם דעות ה', ישים יד על עין שכלו, שלא יחקור אחרי דרכי ההשגחה, כי

משך חכמה

פרשת ויגש, פסקא יד-יט

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בית החכמה - מאת הרב יצחק בירך דסקל

תשפ"א, גליון מס' תטו טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

כל נפש, וכאן לא כתוב כל. ויתכן, מפני שאמר בספר הישר (פרשת וישב) שסרח איננה בת אשר, רק בת אשתו, ונתגדלה אצל אשר, לכן לא אמר כל⁶.

[יז]

(מו, יט) בְּנֵי רַחֵל אֵשֶׁת יַעֲקֹב יוֹסֵף וּבְנֵימָן:

מדוע רק ברחל כתוב אשת יעקב

(מו, יט) בני רחל אשת יעקב יוסף ובנימין. לפי שמצאנו באברהם ששלח בן פלגשו (בראשית כא, יד), וכן ביפתח בן אשה זונה גרשוהו אחיו מבית אביו וכו' (שופטים יא, ב), באו אחי יוסף עם אביהם, שלא יאמרו מסתמא הוא בן אשה פחותה ויגרשוהו מבית אביו, לכן פרסמוהו, כי אמו עקרו של בית, ואחיו בן אמו בנימין אשר לא עזבו, ובשבילו חרד כל החרדה הזאת, ופשוט⁸.

דסרח אינה בת אשר.

[יז]

⁷ תוכן דבריו, דהנה על הפסוק (בראשית מו, יט) "בְּנֵי רַחֵל אֵשֶׁת יַעֲקֹב יוֹסֵף וּבְנֵימָן", יש לדקדק: א. בכלום לא כתוב "אשת יעקב" רק ברחל, ומדוע דוקא כאן דקדק הכתוב לפרש זאת. ב. בכלום לא מזכיר הילדים שילדה ליעקב, רק מונה הילדים וזרעם, ומסיים שאלה הם כו', ורק ברחל מקדים ואומר "בְּנֵי רַחֵל אֵשֶׁת יַעֲקֹב יוֹסֵף וּבְנֵימָן", והולך ומונה הבנים וזרעם.

ומבאר המשך חכמה, דכיון שאברהם שלח את בן פלגשו (בראשית כא, יד), וכן ביפתח בן אשה זונה גרשוהו אחיו מבית אביו וכו' (שופטים יא, ב), לכן חששו השבטים שיאמרו מצרים שיוסף בן פלגשו, ויגרשוהו מבית אביו, לפיכך השבטים באו יחד עם אביהם למצרים לפרסם שיוסף בן אביו מאשתו, ועוד יותר פרסמו שהיא עיקר הבית, והיא אמו של בנימין שעליו חרד את החרדה הזאת. ולכן רמז הפסוק מה שעשו השבטים, ולכן אצל בני רחל כשבאו למצרים פרסם הכתוב מה שאמרו השבטים שהיא עיקרה של בית, והיא אמו של יוסף ובנימין שעליו חרד כל החרדה הזאת, ולאחר מכן הולך ומונה זרעה.

⁸ תמצית דבריו: הפסוק מרמז שהשבטים חששו שיאמרו מצרים שיוסף בן פלגשו, ולכן מכרוהו, לכן פרסמו שאמו עיקרה של בית,

בניו, וכדאמר במדרש רבה פרשת וישב על קרא (לה, לה) דכל בניו וכל בנותיו כו'. וזה רמז מה שחושב ובני בניו אתו, והפסיק במלת אתו, ואחר זה בנותיו כו' אתו, להורות דהיו אסורים בתשמיש בבואן מצרים מפני הרעב. דאסורים בתשמיש כמו שדרשו על קרא (מא, נ) דוליוסף יולד כו' בטרם תבוא שנת הרעב, בתענית (יא, א), וזה כמו שכתוב בנח בבואן אל התיבה (בראשית ז, ז), ודו"ק⁴.

[יז]

(מו, יח) אֵלֶּה בְּנֵי זְלֶפְחָה אֲשֶׁר נָתַן לָבֶן לְזֶלְפָּה בְּתוּלְדָה אֶת אֵלֶּה לְיַעֲקֹב שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה נָפֶשׁ:

מדוע רק בזלפה לא כתוב "כל" נפש

(יח) אלה בני זלפה וכו' שש עשרה נפש. בכלהו⁵ כתוב ילד ליעקב

⁴ תמצית דבריו: בנותיו הן כלותיו. והפסיק ב"אתו", כיון שהיו אסורים בתשמיש מפני הרעב.

[יז]

⁵ [יז] תוכן דבריו, על הפסוק (בראשית מו, יח) "אֵלֶּה בְּנֵי זְלֶפְחָה אֲשֶׁר נָתַן לָבֶן לְזֶלְפָּה בְּתוּלְדָה אֶת אֵלֶּה לְיַעֲקֹב שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה נָפֶשׁ", קשה, מדוע בכלום כתוב שילדה "כל" נפש, בלאה בפסוק טו, ברחל בפסוק כב, ובכלהה בפסוק כה, אבל כאן בבני זלפה לא כתוב "כל".

ומיישב על פי הא דאיתא בספר הישר (פרשת וישב), שסרח לא היתה בת אשר אלא בת אשתו, [וברמב"ן במדבר (כו, מו) ד"ה ושם בת אשר] כתב וז"ל "ואונקלוס תרגם, ושום בת אתת אשר סרח. נתכוין בזה לומר, כי היתה בת יורשת, כי בנים זכרים היו לו, אבל היתה בת אשתו יורשת נחלה, ולכך הזכירה הכתוב בכאן כאשר הזכיר בנות צלפחד, ותכנס בכלל לאלה תחלק הארץ (פסוק נג). ואלו היתה בת אשר עצמו לא היתה יורשת, כי בנים זכרים היו לו, אבל היתה בת אשתו מאיש אשר לא היה לו בן והיתה נחלתו לבתו]. ועל פי זה יתיישב היטב, דלכן לא כתוב "כל", ללמד, שלא הכל היו מזלפה, דסרח לא היתה בת אשר.

⁶ תמצית דבריו: כיון דסרח לא היתה בת אשר, אלא בת אשת אשר, לכן לא כתוב "כל" נפש, כי באמת לא היו כולם מזלפה,

משך חכמה

פרשת ויגש, פסקא יד-יט

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בית החכמה - מאת הרב יצחק בירך דסקל

תשפ"א, גליון מס' תטו טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

[יט]

(מז, א) וַיְבֹא יוֹסֵף וַיִּגְדַּל לְפָרְעָה וַיֹּאמֶר אָבִי וְצֹאנִים וּבָקָרִים וְכָל

אֲשֶׁר לָהֶם בָּאוּ מֵאֶרֶץ כְּנָעַן וְהֵנָּם בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן:

מדוע לא אמר לפרעה שבאו גם הנשים

(מז, א) וצאנם ובקרים. לא¹¹ זכר הנשים כמו שזכר פרעה

(בראשית מה, יט), משום שכבר קרה להם בשרה (בראשית יב,

טו), וחשש שמא גם בנשיהם¹².

בזכרים" ע"כ. הנה מבואר, דלשון לידה באשה הוא על זמן ההזרעה.

ולפי זה הכל מיושב היטב, דכיון שרחל לא הזריעה את יוסף אלא לאה,

לפיכך לא כתוב ברחל שילדה ליעקב, כי לא הזריעה את יוסף אלא רק

הלידה היתה שלה.

¹⁰ תמצית דבריו: על פי תרגום יונתן לאה הזריעה את יוסף ורחל

את דינה והחליף ה' את העיבורין לפיכך לא כתוב ברחל אשר

ילדה כי לשון ילדה הוא על ההזרעה ורחל לא הזריעה את יוסף

אלא רק ילדה אותו לכן כתוב "אשר ילד ליעקב".

¹¹ [יט] תוכן דבריו, דעל הפסוק (בראשית מז, א) "ויבא יוסף ויגדל לפרעה

ויאמר אבי ואחי וצאנם ובקרים וכל אשר להם באו מארץ כנען והנם בארץ

גשן", יש לדקדק, מדוע לא אמר לפרעה שבאו גם נשיהם, והרי פרעה

בעצמו אמר ליוסף ששולח עגלות בשביל הנשים, כדכתיב (בראשית מה,

יט) "ואתה צויתיה זאת עשו לחו לכם מארץ מצרים עגלות לטפכם ולנשיכם

וינשאתם את אביכם ובאתם".

ומבאר המשך חכמה, דיוסף חשש שיבקש את נשיהם, כמו שפרעה לקח את

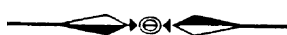
שרה זקנתו, כדכתיב (בראשית יב, טו) "ויקראו אתה שרי פרעה ויהללו אתה

אל פרעה ותקח האשה בית פרעה", לכן לא אמר יוסף לפרעה שבאו גם

הנשים.

¹² תמצית דבריו: לא הזכיר שבאו הנשים, שחשש שיקחו אותם

לפרעה, כמו שנלקחה שרה זקנתו לפרעה.

[יח]

(מו, כב) אלה בני רחל אשר ילד ליעקב כל נפש ארבעה עשר:

הטעם שלא כתוב ברחל "אשר ילדה" כמו בלאה

(מו, כב) בני רחל כו' אשר ילד ליעקב. ולא? כתוב אשר ילדה

ליעקב, כמו בשאר הנשים. לפי התרגום יונתן (בראשית ל, כא),

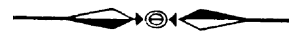
שבתוך הבטן הוחלפו יוסף מבטן לאה לתוך בטן רחל, אם כן, לפי

מה שדרשו בסוף פרק המפלת (נדה לא, א) דאשר ילדה הוא על

הריון, שאשה מזרעת תחילה יולדת זכר, אם כן לא היה הזריעה

מרחל, לכן רק על הלידה לבד כתיב אשר ילד, ודו"ק¹⁰.

והיא אמו של בנימין שעליו חרד את כל החרדה הזאת.

[יח]

⁹ [יח] תוכן דבריו, דהנה על הפסוק (בראשית מו, כב) "אלה בני רחל אשר

ילד ליעקב כל נפש ארבעה עשר", יש לדקדק, מהו שינוי הלשון, דבלאה

כתוב (מו, טו) "אלה בני לאה אשר ילדה ליעקב", וברחל כתוב ילד,

ובשפחות גם כן כתוב לשון שמשמעו שהן ילדו ליעקב, דכתיב בזלפה

ובבלהה (מו, יח. כה) "ותלד את אלה ליעקב". וכאן כתוב לשון נסתר.

ומבאר המשך חכמה, על פי תרגום יונתן על הפסוק (בראשית ל, כא) "ואחר

ילדה בת ותקרא את שמה דינה", וז"ל (כא) "ומן פתך פדין ילדת ברת וקרת

ית שמה דינה ארום אמרת דין הוא מן קדם יי דיהון מני פלגות שבתאי ברם

מן רחל אחתי יפקון תרין שבתין היקמא דנפקו מן תדא מן אמקתא ושמייע

מן קדם יי צלותא דלאה ואיתחלפו עובריא במקעיהון וההו יהיב יוסף במקעקא

דרחל ודינא במקעקא דלאה" ע"כ. [תרגום כתר יונתן: ומן אחרי זאת, ילדה

בת ותקרא שמה דינה, כי תאמר דין הוא מלפני ה' שיהיו ממני מחצית

השבטים, אך מרחל אחותי יצאו שני שבטים כאשר יצאו מן אחת השפחות,

ונשמע מלפני ה' תפילתה של לאה, והתחלפו עוברים בבטן, ויהי נותן

יוסף בבטנה של רחל, ודינה בבטנה של לאה].

והנה בנדה (לא, א) תניא "תנו רבנן, בראשונה היו אומרים: אשה מזרעת

תחילה - יולדת זכר, איש מזריע תחלה - יולדת נקבה, ולא פירשו חכמים

את הדבר, עד שבא רבי צדוק ופירשו: אלה בני לאה אשר ילדה ליעקב בפרך

אדם ואת דינה בתו (בראשית מו, טו) - תלה הזכרים בנקבות, ונקבות